nii et see kirik varemeisse jäigi. Linnaprivileegiumide kinnitamise järel sai Tartu a. 1731 ka Rootsi aja lõpul ärakaotatud linnakonsistooriumi jälle tagasi. See konsistoorium, mis koostus bürgermeistrist kui eesistujast, kahest raehärrast, Jaani saksa koguduse pastorist ja veel ühest pastorist, alustas samal aastal oma tegevust. 1739. a. ulatus ka vennastekoguduse liikumine Tartu, kus pastor Fuhrlohn oma kõlbmatu ülespidamisega aitas sellele teed tasandada. Liikumine arenes alguses niivõrt vaikselt, et sellele tähelepanu ei osatud pöörata. Alles 1742. a. hakati herrnhuutide salajaste koosolekute kohta järeleuurimist toimetama. Selgus, et eesti köster Michael Ignatius seisab selles liikumises Tartus juhtival kohal. Köstrile keelati koosolekute korraldamine ja pühakirja seletamine ära. Selle tagajärjel jäi liikumine vaiksemaks, kuid kestis tasahilju ka järgmisil aastail edasi. Vennastekoguduste edu on siin, nagu mujalgi, seletatav ametlikkude kirikuteenrite loiduse ning külmusega ja nende omavaheliste tülidega, mis omandasid Tartus mõnikord õieti inetu iseloomu.

II. Tartu linn Katariina II ja Paul I ajal.

Linna põhikord ja administratiivsed olud. Asehaldamisaja reformid. Katariina II dramaatiline aeg märgitseb ka provintsivaikuses hääbuva Tartu suhtes hoogsama tegevuse ja elavamate liikumiste ajajärku. Ühest küljest sundisid Tartut tabanud rasked välised katastroofid linnaelanikke positiivsete ülesannete kallal energilisemalt ja ühemeelsemalt teotsema. 1763. a. hukkus osa kesklinnast ja Riia tee ääres asuv eeslinn tulikahjus. Veel kohutavama tuleõnnetuse elas linn üle 25. VI. 1775. a., mil tuleroaks langesid raekoda, peaaegu kõik saksa ja vene poed, kõik turu ääres asuvad suured ning ilusad majad, terve rida teisi parimaid maju ja isegi Emajõe sillad. Ainult valitsuse tähtsal toetusel suutis linn neist raskeist õnnetusist võrdlemisi ruttu toibuda. Teisest küljest tekitasid riikliku keskvõimu tsentraliseerimistendentside esimesed plaanikindlamad avaldused — venestamispüüded, asehaldamiskorra maksmapanek jne. — Tartu rahvastikus tavalisest suuremaid laineid, kasvatasid opositsioonivaimu ja tõid elavust kindlais vormes tardunud linnakogukonda. Neis tingimusis tõusid põhimõttelised küsimused ja vastolud jälle nähtavamale kohale, tõrjudes enam-vähem kõrvale eelmisil aastakümneil raes ja kodanikkonnas valitsenud sisutud ja väiklased hõõrumised.

Katariina II valitsemisaja esimesil aastail elas Tartu tähtsa siseolude korraldamisaja üle, mil linna põhikorrale rajati kindlad ja kestvad alused. 50-date aastate lõpul ja 60-date alul olid tülid ja konfliktid Tartus haripunktile jõudnud. Rae liikmed õiendasid oma arveid vastastikuse sõimlemise ja kord (a. 1764) isegi omavahelise keppidega peksmise teel. Linnaasjad sattusid ikka enam korratusse; mitmed Rootsi aja seadused olid unustusse langenud või ei vastanud muutunud oludele, kuna uusi asemele ei olnud antud. Gildide ja rae vahel valitses sügav vastastikune umbusaldus, mis täiesti võimatuks tegi rahuliku ühistöötamise. 1763. a. lõpul palus Sahmen, kes üldisele korralagedusele ei suutnud piiri panna, end bürgermeistri kohustustest vabastada. Raad saatis palve kindralkuberner Browne'ile seisukoha võtmiseks, paludes omalt poolt viimaselt abi normaalsete olude jaluleseadmiseks. Energiline kindralkuberner leidis Tartu seisukorra otse võimatuks muutunud olevat ja astus väärolude kõrvaldamiseks keskvalitsuse ees samme. Järgmisel aastal külastas Katariina II Baltimaal ringreisil viibides 18. ja 19. VII. ka Tartut ja võis isiklikult selgusele jõuda siin valitsevate tülide teravuses.

Tartu, lk. 109